

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2022. gada 22. decembrī
lietā Nr. 2022-09-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs, Anita Rodiņa un Jautrīte Briede,

pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2022. gada 22. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Sodu reģistra likuma 23. panta 1. punkta, ciktāl tas attiecas uz ziņām par attaisnoto personu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2001. gada 11. oktobrī pieņēma Sodu reģistra likumu, kas stājās spēkā 2002. gada 1. janvārī. Ar šo likumu Latvijā tika izveidots Sodu reģistra darbības tiesiskais regulējums. Sodu reģistrs ir vienota informācijas sistēma, kas satur ziņas par personām, pret kurām uzsākts kriminālprocess vai process medicīniska rakstura, piespiedu ietekmēšanas vai audzinoša rakstura piespiedu

līdzekļa piemērošanai, kuras kriminālprocesa ietvaros aizturētas, turētas aizdomās, apsūdzētas, tiesājamas, notiesātas, attaisnotas noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, un par personām, kuras izdarījušas administratīvo pārkāpumu.

Šo likumu 2005. gada 13. oktobrī aizstāja jauns Sodurēģistra likums, kuru savukārt aizstāja 2013. gada 10. oktobrī pieņemtais Sodurēģistra likums, kas stājās spēkā 2014. gada 1. janvārī.

Atbilstoši 2005. gada 13. oktobra Sodurēģistra likuma 20. panta otrajai daļai Sodurēģistra arhīva datubāzē glabāja arī ziņas par krimināllietām, kurās fiziskā persona ir attaisnota. Šā likuma 21. pants paredzēja, ka informāciju no reģistra aktuālās datubāzes pārvieto uz reģistra arhīva datubāzi tad, ja persona ar tiesas spriedumu attaisnota. Reģistra arhīva datubāzē ziņas par noziedzīgus nodarījumus un administratīvos pārkāpumus izdarījušām personām tika glabātas 10 gadus pēc šo personu nāves.

2013. gada 10. oktobra Sodurēģistra likuma 22. panta pirmajā daļā noteikts, cik ilgi Sodurēģistra aktuālajā datubāzē tiek glabātas ziņas par personu atkarībā no tās statusa, bet šā panta otrā daļa paredz, ka ziņas no reģistra aktuālās datubāzes pārvieto uz reģistra arhīva datubāzi, ja ir zudis šā panta pirmās daļas punktos noteiktais ziņu glabāšanas pamatojums vai beidzies ziņu glabāšanas termiņš. Šā likuma 23. panta 1. punkts noteic, ka Sodurēģistra arhīva datubāzē glabā ziņas par personu, kurai dzēsta vai noņemta sodāmība, personu, pret kuru uzsāktais kriminālprocess ir izbeigts, attaisnoto personu, personu, kurai piemērotais audzinošā rakstura piespiedu līdzeklis ir izpildīts, personu, kurai piemērotais medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis ir atcelts, – gadu pēc tam, kad no Iedzīvotāju reģistra saņemtas ziņas par personas nāvi, bet ne ilgāk kā 100 gadus pēc personas dzimšanas.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Administratīvā rajona tiesa (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka Sodurēģistra likuma 23. panta 1. punkts, ciktāl tas attiecas uz ziņām par attaisnoto personu, (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. pantam.

Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā ir administratīvā lieta, kas ierosināta pēc fiziskās personas pieteikuma par Iekšlietu ministrijas Informācijas centra faktiskās

rīcības, glabājot Sodu reģistra arhīva datubāzē pieteicēja personas datus, atzīšanu par prettiesisku un atlīdzinājuma piešķiršanu. Saskaņā ar administratīvajā lietā konstatētajiem apstākļiem pieteicējs ar 2017. gada 29. septembra tiesas spriedumu, kas stājies spēkā 2018. gada 18. janvārī, esot atzīts par nevainīgu viņam celtajā apsūdzībā un attaisnots, bet ziņas par pieteicēju tiekot glabātas Iekšlietu ministrijas Informācijas centra vestajā Sodu reģistra arhīva datubāzē. Pieteicējs 2021. gada 5. augustā lūdzis Iekšlietu ministrijas Informācijas centru pārtraukt ziņu glabāšanu, tomēr ar Iekšlietu ministrijas lēmumu viņa lūgums esot atteikts, norādot, ka iestāde datus glabājot tiesiski uz apstrīdētās normas pamata.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka personas identitāti raksturojošu datu iegūšana, apstrāde un glabāšana ietilpst personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā.

Datu apstrāde Sodu reģistra vajadzībām ierobežojot personai Satversmes 96. pantā ietvertās tiesības uz privāto dzīvi. Šādam ierobežojumam esot leģitīms mērķis, jo Sodu reģistrā uzkrātie dati izmantojami noziedzīgu nodarījumu un administratīvo pārkāpumu novēršanai un atklāšanai, likumpārkāpumu izdarījušo personu uzskaitēi un tām piemērotā soda izpildes un tiesību ierobežošanas kontrolei.

Fakts, ka datu subjekta personas dati tiek iekļauti Sodu reģistrā, tāpat kā iekļaujamā datu apjoma noteikšana un šo datu glabāšana, esot piemērots līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai. Sodu reģistra likumā noteikto personas datu iekļaušana Sodu reģistrā ļaujot ne tikai pienācīgā kārtā veikt Kriminālprocesa likumā noteiktās procesuālās darbības, kuru ietvaros nepieciešama ne tikai informācija par datu subjekta iepriekšējām sodāmībām, neizciestiem sodiem u. tml., bet arī informācijas apmaiņa ar Eiropas Savienības dalībvalstīm atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa direktīvai (ES) 2016/680 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem, vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti, ar ko atceļ Padomes pamatlēmumu 2008/977/TI (turpmāk – Policijas direktīva).

Informācijas apmaiņai starp iestādēm nacionālajā un starptautiskajā līmenī noziedzības apkarošanai, kā arī izdarīto likumpārkāpumu novēršanai un atklāšanai

esot nepieciešama elektroniska datubāze, tādēļ neesot citu, saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

Policijas direktīvas 4. panta 1. punkta „e” apakšpunkts nosakot dalībvalstu pienākumu paredzēt, ka personas dati tiek glabāti tādā veidā, kas pieļauj datu subjektu identifikāciju ne ilgāk, kā tas nepieciešams tiem nolūkiem, kādos šos datus apstrādā. Tā kā attaisnota persona ir uzskatāma par nevainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tad, ievērojot nevainīguma prezumpciju, esot atzīstams, ka tā nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Faktiski šāda persona esot uzskatāma par nesodītu, tādēļ neesot samērīgi Sodu reģistra arhīva datubāzē glabāt informāciju par nesodītu personu visu tās dzīves laiku. Šāda informācijas glabāšana neesot saderīga ar mērķi, kura dēļ Sodu reģistrs ir izveidots, kā arī esot pretrunā ar personas datu apstrādes principiem krimināltiesību jomā.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam.

Apstrīdētā norma ierobežojot attaisnotas personas tiesības uz privāto dzīvi. Taču šim pamattiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis, jo tas kalpojot arhīviskām vajadzībām. Glabājot ziņas par attaisnoto personu, tiek nodrošināta iespēja piekļūt šādām ziņām ne vien ar likumu pilnvarotajām institūcijām to funkciju īstenošanai, bet arī pašai attaisnotajai personai, kura varot saņemt no valsts uzturētas informācijas sistēmas oficiālu un ticamu apliecinājumu par tās attaisnošanu konkrētajā kriminālprocesā.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai, un neesot citu līdzekļu, ar kuriem leģitīmos mērķus varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē, mazāk ierobežojot personas pamattiesības. Glabājot ziņas arhīviskām vajadzībām, esot ārkārtīgi svarīgi saglabāt šo ziņu integritāti un autentiskumu – to, ka šīs ziņas ir pilnīgas un negrozītas –, jo citādi zustu šo ziņu arhīviskā vērtība un glabāšanas jēga. Ja arhīviskām vajadzībām tiek uzglabātas ziņas par to, ka persona kriminālprocesā ir attaisnota, tad arhīviskām vajadzībām pēc būtības neatbilstu tāda situācija, ka noteikta veida ziņas, kas saistītas ar konkrēto personu un konkrēto kriminālprocesu, tiktu dzēstas vai grozītas. Proti,

šāda situācija neatbilstu vienam no arhīvisku vajadzību pamatprincipiem, jo šīs ziņas pēc dzēšanas vai grozīšanas vairs nebūtu pilnīgas, bet kļūtu selektīvas un neļautu gūt ticamu priekšstatu par kopējo situāciju. Leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē nebūtu iespējams sasniegt arī tad, ja Sodu reģistra arhīva datubāzē ietvertās ziņas par attaisnoto personu tiktu, piemēram, anonimizētas, jo tādā gadījumā arhīvā būtu informācija nevis par konkrētu fizisko personu, bet gan par konkrētu notikumu. Turklāt šādai anonimizētai informācijai saistībā ar konkrētu fizisko personu nevarētu piekļūt ne pati šī persona, kura kriminālprocesā ir attaisnota, nedz arī kāds cits, pat ja izpildītos likumā paredzētais ziņu sniegšanas priekšnoteikums.

Pamattiesību ierobežojums esot samērīgs. Attiecībā uz Sodu reģistra arhīva datubāzē glabātajām ziņām par attaisnotām personām tiekot veiktas divas samērā šauras personas datu apstrādes pamatdarbības – šīs ziņas tiekot glabātas Sodu reģistra arhīva datubāzē un pēc attiecīga pieprasījuma saņemšanas tiekot izsniegtas likumā minētajām institūcijām (personām), ja izpildās likumā minētie priekšnoteikumi šādu ziņu izsniegšanai. Sodu reģistra arhīva datubāzē ietvertajām ziņām par attaisnoto personu esot ierobežotas pieejamības informācijas statuss – šīs ziņas neesot publiski pieejamas, un tām varot piekļūt tikai un vienīgi likumā minētās institūcijas (personas) likumā minētajos gadījumos. Arī Iekšlietu ministrijas Informācijas centra darbinieki varot piekļūt minētajām ziņām tikai tādos gadījumos, kad tas nepieciešams viņu darba pienākumu veikšanai.

Sodu reģistra pārzinim un turētājam attiecībā uz Sodu reģistra arhīva datubāzē glabātajām ziņām – arī ziņām par attaisnotu personu – esot pienākums ievērot visus no Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (turpmāk – Vispārīgā datu aizsardzības regula) izrietošos datu aizsardzības pasākumus. Saskaņā ar šīs regulas 24. panta 1. punktu pārzinim esot pienākums īstenot atbilstošus tehniskos un organizatoriskos pasākumus, lai tas nodrošinātu un spētu uzskatāmi pierādīt, ka personas datu apstrāde notiek saskaņā ar regulu. Iekšlietu ministrijas Informācijas centram esot regulai atbilstoši izstrādāta privātuma politika, no kuras izrietot, piemēram, tas, ka iestāde īsteno administratīvos, tehniskos

un fiziskos drošības pasākumus, ciktāl tie ir samērīgi ar iespējamiem riskiem, īsteno pasākumus savu darbinieku regulārai apmācībai un informēšanai personas datu aizsardzības jautājumos, lai samazinātu iespējamo incidentu iestāšanās varbūtību, kā arī īsteno iekšējās kontroles procedūras, ar kuru palīdzību iespējams samazināt drošības incidentu iestāšanās varbūtību un to atstātās sekas. Turklāt atbilstoši Fizisko personu datu apstrādes likuma 3. panta pirmajai daļai un 38. pantam personas datu apstrādes darbības uzraugot Datu valsts inspekcija, kurai noteikta kompetence piemērot arī sodus par personas datu apstrādes pārkāpumiem, kurus izdarījusi publisko tiesību juridiskās personas amatpersona. Tātad likumā esot gan noregulēta Sodu reģistra arhīva datubāzē glabājamo datu izmantošana, gan arī paredzēta virkne pasākumu šajā datubāzē glabājamo datu aizsardzības nodrošināšanai, bet pārkāpumu gadījumos – arī iespēja piemērot samērīgu sodu.

Esot jāņem vērā arī tas, ka personas attaisnošana kriminālprocesā vēl nenozīmē, ka šī situācija nekad nevarētu mainīties. Proti, kriminālprocess varot tikt atjaunots sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem; spēkā stājies tiesas nolēmums varot tikt izskatīts no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu. Turklāt pieteikuma vai protesta iesniegšanai sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu neesot termiņa ierobežojuma. Tāpat Latvijā esot iespējami arī tādi noziedzīgi nodarījumi, kuriem nav noilguma. Tas nozīmējot, ka ziņas par personu, kura reiz ir attaisnota kriminālprocesā, vēl var mainīties, attiecīgi mainoties ne tikai vietai, kur šādas ziņas tiek saglabātas, – no arhīva datubāzes uz aktuālo datubāzi –, bet arī iemeslam, kura dēļ šādas ziņas vispār tiek saglabātas.

Izvērtējot sabiedrības ieguvumu no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma salīdzinājumā ar kaitējumu, kas nodarīts pieteicējam administratīvajā lietā, esot secināms, ka sabiedrības ieguvums ir lielāks nekā attiecīgajai personai nodarītais kaitējums. Turklāt personai nodarītais kaitējums esot relatīvi mazs. Izskatāmajā gadījumā vienīgais personai nodarītais kaitējums izpaužoties tādējādi, ka ziņas par šo personu tiek glabātas Sodu reģistra arhīva datubāzē, turklāt glabātas tādos apstākļos, ka ne vien ir nodrošināta aizsardzība, kas liedz piekļuvi šīm ziņām tam nepilnvarotām personām, bet arī ar likumu ir reglamentēta šādu ziņu izsniegšana un

izmantošana, līdz minimumam samazinot to personu (institūciju) skaitu, kurām vispār ir piekļuve šādām ziņām. Vēl jo mazāks šīs personai nodarītais kaitējums esot tāpēc, ka pašai personai ir nodrošinātas no Vispārīgās datu aizsardzības regulas izrietošās tiesības attiecībā uz tās datu apstrādi Sodu reģistra arhīva datubāzē, tostarp tiesības pašai nepieciešamības gadījumā piekļūt attiecīgajām Sodu reģistra arhīva datubāzē glabātajām ziņām.

4. Pieaicinātā persona – Datu valsts inspekcija – norāda: ja sākotnēji personas dati tika apstrādāti, pamatojoties uz Policijas direktīvu, tad arī uz šo datu apstrādi arhivēšanas nolūkos būtu attiecināmi Policijas direktīvas un likuma „Par fizisko personu datu apstrādi kriminālprocesā un administratīvā pārkāpuma procesā” normas.

Atbilstoši Policijas direktīvas 8. panta 2. punktam dalībvalsts tiesībās vajagot būt precizētiem vismaz apstrādes mērķiem, apstrādājamiem personas datiem un apstrādes nolūkiem. Tādējādi no Policijas direktīvas izrietot tas, ka normatīvajos aktos jābūt ietvertam datu apstrādes nolūkam. Tas nozīmējot, ka tad, ja personas dati tiek apstrādāti arhivēšanas nolūkos, likumdevējam pirms šādas datu apstrādes paredzēšanas būtu citstarp jāizvērtē, vai un kādēļ konkrētā personas datu apstrāde ir nepieciešama arhīviskām vajadzībām un vai konkrētiem dokumentiem piemīt arhīviskā vērtība atbilstoši Arhīvu likuma 8. panta pirmajā daļā noteiktajiem dokumentu arhīviskās vērtības kritērijiem.

Ierobežotas pieejamības informācijas statuss neesot uzskatāms par privātās dzīves ierobežojumu mazinošu faktoru, jo neatkarīgi no informācijas statusa gadījumā, kad tiek veikta personas datu apstrāde, esot piemērojams personas datu apstrādes regulējums. Tādējādi personas dati esot apstrādājami tikai nepieciešamajā apjomā un atbilstoši noteiktajam nolūkam. Attiecīgi varot tikt izdarīts šāds secinājums: ja personas dati apstrādāti arhīviskām vajadzībām, tad tieši šādam mērķim tiem esot nodrošināma arī piekļuve, un konkrētā gadījumā informācijas statusam neesot izšķirošas nozīmes. Iejaukšanos personas tiesībās uz privāto dzīvi varētu mazināt, nosakot kārtību, kādā būtu iespējama piekļuve Sodu reģistra arhīva datubāzē iekļautai informācijai par attaisnotu personu, kā arī priekšnoteikumus, pēc

kuru izpildes šo informāciju var saņemt. Tad persona būtu tiesīga iegūt informāciju no Sodu reģistra arhīva datubāzes tikai īpašos likumā paredzētos gadījumos, kad ir pamatots personas pieprasījums un informācija nepieciešama mērķim, kas ir samērīgs ar pieprasītās informācijas raksturu.

Sodu reģistra likumā neesot definēts arhīva veidošanas un uzturēšanas mērķis un nolūks. Tas varētu tikt izsecināts, vadoties no vispārpieņemtās jēdziena „arhīvs” izpratnes, proti, parasti personas dati arhivēšanas nolūkā tiek apstrādāti, lai pagātnes darbības, notikumus un faktus atspoguļotu nākamajām paaudzēm. Personas datu apstrāde arhivēšanas nolūkos esot nepieciešama, lai apliecinātu un pierādītu juridiskus faktus, zinātniskus atklājumus, vēsturiskus notikumus, kultūras notikumus, cilvēka dzīves notikumus. Tā esot informācija, kura atspoguļojot indivīdu un sabiedrības dzīvi un notikumus un kuru nepieciešams apstrādāt arhīvā, lai to saglabātu un padarītu pieejamu nākamajām paaudzēm.

Atbilstoši apstrīdētajai normai gadījumā, kad ir saņemtas ziņas par konkrētas personas nāvi, gadu pēc minētā fakta konstatēšanas šīs personas dati tiek dzēsti, savukārt gadījumā, kad nav saņemtas ziņas par konkrētas personas nāvi, šīs personas dati tiek glabāti ne ilgāk kā 100 gadus no personas dzimšanas. Termins, kas noteikts datu glabāšanai arhīva datubāzē, esot sasaistīts ar personas dzīves ilgumu. Tā kā personas nāves gadījumā dati tiek glabāti vēl tikai gadu, neesot gūstama pārliecība par to, ka šādā gadījumā tiktu sasniegts datu glabāšanas mērķis – arhivēšanas nolūkam. Proti, arhivēšanas nolūkiem, tostarp statistikas, pētījumu un vēsturisku notikumu atspoguļošanas vajadzībām, neesot būtiski tas, vai persona ir dzīva vai mirusi, – svarīgi esot noteiktu laika posmu saglabāt informāciju par kādu pagātnes notikumu. Tātad, lai arhīvā iekļautā informācija varētu kalpot arhivēšanas nolūkiem, būtu pamatoti noteikt, ka tā tiek glabāta noteiktu laika posmu neatkarīgi no personas nāves fakta, piemēram, 50 vai 75 gadus no brīža, kad informācija iekļauta arhīva datubāzē.

Ja glabāšanas termins ir sasaistīts ar personas dzīves ilgumu, tas varot nozīmēt, ka arī arhivēšanas nolūks ir sasaistīts ar konkrētu personu un tās statusu vai tiesību realizāciju, nevis vispārīgo arhivēšanas nolūku – saglabāt informāciju par pagātnes notikumiem. Līdz ar to esot svarīgi izprast pārziņa, šajā gadījumā –

Iekšlietu ministrijas Informācijas centra, viedokli par apskatāmās personas datu apstrādes nolūku. Tikai skaidri apzinoties personas datu apstrādes nolūku, varot noteikt pareizu un atbilstošu to glabāšanas termiņu.

Izvērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 96. pantam, svarīgs esot ne tikai datu glabāšanas termiņš, bet arī tas, vai datu subjektam ir nodrošinātas atbilstošas garantijas. Saskaņā ar likuma „Par fizisko personu datu apstrādi kriminālprocesā un administratīvā pārkāpuma procesā” 4. panta otrās daļas 2. punktu sākotnēji neparedzētā nolūkā tas pats vai cits pārzinis varot veikt personas datu apstrādi, ja personas datu apstrāde ir uzskatāma par arhivēšanu sabiedrības interesēs minētā likuma 2. pantā minētajos nolūkos un tiek nodrošinātas atbilstošas datu subjekta tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Policijas direktīvā neesot iekļauts izsmelošs to tiesību uzskaitījums, kuras būtu uzskatāmas par atbilstošām datu subjekta tiesībām, taču tās preambulas 37. apsvērumā esot noteikts, ka atbilstošas garantijas attiecībā uz datu subjektu tiesībām un brīvībām varētu aptvert iespēju vākt minētos datus tikai saistībā ar citiem datiem par attiecīgo fizisko personu, iespēju turēt savāktos datus pienācīgā drošībā, noteikt stingrākus noteikumus attiecībā uz kompetentās iestādes darbinieku piekļuvi datiem un aizliegumu nosūtīt minētos datus. Citstarp arī pareizi ieviesti tehniski un organizatoriski pasākumi, piemēram, datu minimizēšana un pseidonimizēšana, varot tikt uzskatīti par atbilstošām datu subjekta tiesību garantijām. Tomēr informācijas sistēmu vai reģistru gadījumā esot vērtējams tas, vai visi informācijas sistēmas datu lauki ir saglabājami arī arhīva daļā, ja to apstrādes mērķis jau ir sasniegts un personas datus nav nepieciešams izmantot arhivēšanas nolūkos. Tie datu lauki (personas dati), kuru turpmāka saglabāšana arhīvā nav vajadzīga, jo dati tiek izmantoti īslaicīgi un konkrētam mērķim, būtu arhivēšanas laikā nodalāmi un dzēšami, bet arhīva informācijas sistēmas daļā atstājami tikai tie dati, kuri nepieciešami arhivēšanas nolūka īstenošanai.

Tātad, lai veiktu datu apstrādi arhivēšanas nolūkos, izraudzītajam glabāšanas termiņam vajadzētu būt atbilstošam un piemērotam izvirzītajam mērķim un datu subjektam vajadzētu būt noteiktām konkrētām garantijām, piemēram, vajadzētu būt noteiktam, kas ir tiesīgs piekļūt arhīvā glabātajai informācijai, kas var saņemt šo

informāciju un kādi ir šīs informācijas saņemšanas priekšnoteikumi. Normatīvajos aktos pirmšķietami esot paredzētas personas tiesību garantijas, tomēr neesot gūstams apstiprinājums tam, ka datu glabāšanai arhīva datubāzē paredzētais termiņš ir piemērots noteikto mērķu sasniegšanai. Informācija arhivēšanas nolūkos būtu saglabājama noteiktu laika posmu, ņemot vērā to, ka attiecīgās informācijas saglabāšana ir nepieciešama gan statistikai, gan dažādiem pētījumiem. Pārzinis nosakot datu apstrādes mērķi un veicot datu glabāšanas termiņa izvēlei nepieciešamo izvērtējumu, tādēļ tieši pārzinis varot izvērtēt arī to, vai datu glabāšana arhīva datubāzē 100 gadu garumā būtu atbilstoša sasniedzamajam mērķim. Tomēr jebkurā gadījumā Datu valsts inspekcija uzskata, ka Sodu reģistra arhīva datubāzē ietvertu attaisnotās personas datu glabāšanas termiņa pamatā nevar būt arhivēšanas nolūks, jo arhīva mērķiem personas dati būtu glabājami noteiktu laika posmu neatkarīgi no personas nāves fakta.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma ierobežo personas pamattiesības, proti, tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, taču šādam ierobežojumam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs.

Visas sabiedrības interesēm atbilstot tāda vienota uzskaites sistēma, ka ziņas par attaisnoto personu ir atrodamas ne tikai Sodu reģistra aktuālajā datubāzē, bet arī tā arhīva datubāzē. Šo ziņu pieejamība arhīvā nodrošinot pašai personai iespēju saņemt apliecinājumu tam, ka tā ir attaisnota krimināllietā. Tādējādi personai esot iespēja īstenot savas likumā noteiktās tiesības, piemēram, vērsties tiesā ar pieteikumu par kompensācijas piešķiršanu. Noteiktu mērķu sasniegšanai šo ziņu pieejamība varot būt nepieciešama arī tiesībaizsardzības institūcijām, piemēram, gadījumos, kad kriminālprocess tiek atjaunots sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem vai lieta tiek izskatīta no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu. Līdz ar to sabiedrības interesēs esot nodrošināt ziņu par attaisnoto personu pieejamību arī noteiktu laika periodu pēc attaisnojoša tiesas sprieduma spēkā stāšanās. Tāpēc tiesībsargs uzskata, ka pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība.

Attaisnotām personām, kuras atzītas par nevainīgām noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un ir rehabilitētas, neesot tādu šķēršļu, kas tām liegtu konkursos kandidēt uz konkrētiem amatiem un ieņemt vēlamos amatus. Proti, tas vien, ka ziņas par attaisnotu personu tiek glabātas Sodu reģistra arhīva datubāzē, vēl nenozīmējot to, ka personai tiek radītas negatīvas sekas. Tomēr tas, ka minētajā datubāzē attaisnotu personu identificējoši personas dati tiek apstrādāti lielā apjomā, esot uzskatāms par nozīmīgu iejaukšanos personas privātajā dzīvē. Līdz ar to attaisnotajai personai nodarītais kaitējums nebūtu vērtējams kā relatīvi mazs.

Attaisnotas personas datus Sodu reģistra arhīva datubāzē apstrādājot oficiāla iestāde, kura veicot arī šo datu izpaušanas kontroli. Tādējādi ziņas par attaisnotām personām varot tikt sniegtas tikai tām personām un iestādēm, kuras sniegušas atbilstošu pamatojumu šo ziņu nepieciešamībai, piemēram, tiesībsargu institūcijām, lai veicinātu noziedzīgu nodarījumu atklāšanu, kā arī pašai attaisnotajai personai, lai tā varētu īstenot savas likumā noteiktās tiesības. Tiesībsarga rīcībā neesot informācijas, kas liktu apšaubīt to, ka attaisnotas personas datu apstrāde Sodu reģistra arhīva datubāzē atbilst Vispārīgās datu aizsardzības regulas 5. pantā nostiprinātajiem personas datu apstrādes principiem. Turklāt arhivēšanas nolūkos esot svarīgi nodrošināt, lai Sodu reģistra arhīva datubāzē ietvertā informācija būtu precīza un pilnīga. Līdz ar to nebūtu pieļaujama kādas informācijas kategorijas izslēgšana no minētās datubāzes, to pamatojot ar datu minimizēšanas principa ievērošanu. Turklāt ierobežotas pieejamības informācija par attaisnoto personu tiekot izsniegta tikai tādā apjomā, kāds nepieciešams konkrētu mērķu sasniegšanai. Tomēr tiesībsargs vērš uzmanību uz to, ka Sodu reģistrs nav vienīgā informācijas sistēma, kurā var būt pieejama informācija par attaisnotām personām. Piemēram, Kriminālprocesa informācijas sistēmā (KRASS) tiekot iekļautas ziņas, ko pamato procesuālie dokumenti, kriminālprocesa ietvaros pieņemtie procesuālie lēmumi. Tāpat Tiesu informatīvajā sistēmā (TIS), kur tiek atspoguļota tiesvedības gaita lietu izskatīšanā, esot pieejami tiesu nolēmumi un informācija par noziedzīga nodarījuma juridisko kvalifikāciju. Līdz ar to prasība glabāt Sodu reģistra arhīva datubāzē ziņas par attaisnotu personu esot samērīga.

Savukārt pretēji pašam ziņu glabāšanas faktam to glabāšanas termiņš tomēr neesot samērīgs. Apsvērums, ka attaisnotas personas datu apstrāde ilgtermiņā šai personai potenciāli neradīs negatīvas sekas, neesot pietiekams arguments tam, lai ilgā laika posmā ierobežotu personas pamattiesības, proti, tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Esot svarīgi uzsvērt, ka izskatāmajā lietā apstrīdētā norma vērtējama tieši attiecībā uz attaisnotu personu.

Salīdzinot apstrīdētajā normā paredzēto ziņu glabāšanas termiņu ar Sodu reģistra likuma 23. panta 3. punktā noteikto, esot konstatējams, ka 3. punktā par atbilstošu datu apstrādes ilgumu atzīts 10 gadu termiņš, turklāt tas esot saistīts ar procesa izbeigšanos un noilguma iestāšanos. Neesot saskatāms objektīvs pamatojums tam, kāpēc likumdevējs nav izvērtējis iespēju apstrīdētajā normā ietveramo termiņu noteikt kopsakarā ar Krimināllikuma 56. pantā paredzētajiem kriminālatbildības noilguma termiņiem, kas attiecināmi uz lielāko daļu noziedzīgu nodarījumu. Tāpat minētā termiņa noteikšanā būtu nepieciešams izvērtēt iespēju to pielāgot Kriminālprocesa likumā noteiktajiem termiņiem kriminālprocesa atjaunošanai sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem un laika posmam, kurā attaisnotajai personai ir tiesības vērsties tiesā ar prasījumu par kompensācijas piešķiršanu. Tādējādi likumdevējs nodrošinātu to, ka ziņas par attaisnoto personu netiek apstrādātas Sodu reģistra arhīva datubāzē ilgāk, kā tas patiešām nepieciešams leģitīmā mērķa sasniegšanai.

6. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Irēna Barkāne – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam, jo tajā noteiktais termiņš Sodu reģistra arhīva datubāzē iekļauto ziņu par attaisnoto personu glabāšanai nav samērīgs.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot atzinusi, ka dati par noziedzīgiem nodarījumiem, kriminālprocesiem, notiesājošiem spriedumiem vai saistītiem preventīviem pasākumiem ir datu kategorija, kam nepieciešama paaugstināta aizsardzība. Jebkāda personas datu apstrāde attiecībā uz personu, pret kuru celtās apsūdzības ir atceltas, kura ir brīdināta, notiesāta un sodīta vai pakļauta saistītam preventīvam pasākumam, piemēram, aizturēšanai policijas iecirknī, esot iejaukšanās datu subjekta tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību.

Noziedzības novēršana un noziedzīgu nodarījumu atklāšana esot atzīstama par leģitīmu mērķi, kas attaisno tādu personas datu apstrādi Sodu reģistrā, kuri saistīti ar sodāmību un pārkāpumiem.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot norādījusi, ka sodāmības reģistrā ietverto datu sistemātiska glabāšana centrālajos reģistros nozīmē, ka tie ir pieejami izpaušanai ilgi pēc attiecīgā notikuma, kad visi, izņemot attiecīgo personu, varētu būt to jau aizmirsuši. Pašai apsūdzībai atkāpjoties pagātnē, tā kļūstot par personas privātās dzīves sastāvdaļu un tāpēc pati par sevi esot respektējama. Personas identifikācijas datu, pirkstu nospiedumu un identitāti atklājošu fotoattēlu saglabāšanai policijas reģistros varot būt nopietnas sekas, kas apgrūtinot šīs personas ikdienu.

Valsts esot tiesīga uzglabāt personas datus tikai tādā apjomā, kas atbilst datu apstrādes leģitīmajam mērķim, un nodrošinot pietiekamu tiesību aizsardzības līdzekļu esību, bet šo līdzekļu pietiekamība esot atkarīga no glabājamo personas datu apjoma, glabāšanas ilguma, datu izmantošanas un iznīcināšanas noteikumiem.

Izvērtējot ierobežojuma samērīgumu, esot jāvadās no personas datu aizsardzības principiem. Nolūka ierobežojuma princips paredzot to, ka personas dati tiek vākti konkrētos, skaidros un leģitīmos nolūkos un ka to turpmākā apstrāde netiek veikta ar minētajiem nolūkiem nesavietojamā veidā. Datu minimizēšanas princips paredzot to, ka personas dati ir adekvāti, atbilstīgi un ietver tikai to, kas nepieciešams to apstrādes nolūkos. Datu minimizēšanas princips uzliekot pienākumu izvērtēt, vai konkrētie dati ir nepieciešami konkrētajam nolūkam un vai ir iespējams samazināt apstrādāto datu apjomu. Tas paredzot proporcionalitātes jeb samērīguma principa piemērošanu, lai iepriekš noteiktie leģitīmie nolūki tiktu īstenoti ar minimāli nepieciešamo datu apjomu. Glabāšanas ierobežojuma princips paredzot, ka personas dati tiek glabāti tādā veidā, kas pieļauj datu subjektu identifikāciju ne ilgāk, kā nepieciešams nolūkiem, kādos attiecīgie personas dati tiek apstrādāti.

Attaisnota persona esot uzskatāma par nevainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Ievērojot nevainīguma prezumpciju, esot atzīstams, ka šāda persona nav izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un faktiski ir uzskatāma par nesodītu. Tomēr Sodu reģistra arhīva datubāzē iekļautos attaisnotas personas datus atsevišķos gadījumos esot iespējams izmantot krimināltiesību jomā. Kriminālprocess varot tikt atjaunots

sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem (Kriminālprocesa likuma 62. nodaļa); spēkā stājies tiesas nolēmums varot tikt izskatīts no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo tiesību normu būtisku pārkāpumu (Kriminālprocesa likuma 63. nodaļa). Taču attaisnojoša sprieduma un lēmuma par kriminālprocesa izbeigšanu jauna izskatīšana esot atļauta tikai likumā noteiktā kriminālatbildības noilguma termiņa ietvaros un ne vēlāk kā vienu gadu no jaunatklāto apstākļu konstatēšanas dienas (Kriminālprocesa likuma 656. panta pirmā daļa). Tātad attaisnojoša sprieduma izskatīšana no jauna neesot iespējama pēc tam, kad ir pagājis konkrētā noziedzīgā nodarījuma noilguma termiņš, kas savukārt ir atkarīgs no nodarījuma smaguma (Krimināllikuma 56. pants). Līdz ar to tiesas nolēmuma izskatīšana no jauna konkrētā lietā var nebūt iespējama. Turklāt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 662. panta pirmo daļu spēkā stājušos tiesas nolēmumu no jauna varot izskatīt tikai tad, ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā vai tiesa iepriekš nav atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību, pēc šā likuma 663. pantā minēto personu pieteikuma vai protesta.

Fakts, ka informācija par attaisnotu personu tiek glabāta visu tās dzīves laiku, neesot saderīgs ar leģitīmo mērķi, kura dēļ Sodu reģistrs ir izveidots, – noziedzīgu nodarījumu un administratīvo pārkāpumu novēršanas un atklāšanas veicināšana, kā arī par tiem personai noteiktā soda izpildes un tiesību ierobežojumu kontrole. Pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi konkrētajā gadījumā esot iespējams sasniegt ar citiem, pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Termiņš personas datu glabāšanai attaisnotas personas gadījumā būtu jānosaka, ņemot vērā termiņu, kādā katrā konkrētajā gadījumā šos datus ir iespējams izmantot noteiktā leģitīmā mērķa sasniegšanai.

7. Valsts policija sniegusi informāciju, ka ziņas no Sodu reģistra arhīva datubāzes par kriminālprocesā attaisnotu personu tā izmanto, lai lemtu jautājumu par drošības līdzekļa piemērošanu, nākotnē izvirzītu versijas par notikumā iesaistītajām personām, iesniegtu ziņas prokuroram lemšanai par piemērojamo sodu, noskaidrotu personas saikni ar noziedzīgo vidi u. tml. Tāpat šādas ziņas Valsts policija izmantojot, piemērojot Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu

pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 7. panta pirmās daļas 3.¹ punktu un vērtējot to kandidātu reputāciju, kuri izteikuši vēlmi būt nodarbināti Valsts policijā.

8. Ģenerālprokuratūra sniegusi informāciju, ka ziņas no Sodurēģistra arhīva datubāzes tiek iegūtas, izmantojot Prokuratūras informācijas sistēmu. Tajā datu lauki par kriminālprocesā attaisnotajām personām netiekot nošķirti no datu laukiem par notiesātajām personām. Lai pieprasītu nepieciešamās ziņas, Prokuratūras informācijas sistēmā esot nepieciešams ievadīt tikai personas vārdu, uzvārdu un personas kodu. Prokuratūra informāciju no Sodurēģistra arhīva datubāzes izmantojot, lemjot par kriminālprocesa atjaunošanu sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

9. Iekšlietu ministrija sniegusi informāciju, ka Sodurēģistra arhīva datubāzē ietvertās ziņas par kriminālprocesā attaisnotu personu kalpo tam, lai operatīvās darbības subjekti un izmeklēšanas iestādes varētu pildīt noziedzīgu nodarījumu novēršanas un atklāšanas funkciju. Šīm iestādēm vajagot būt pieejamai pēc iespējas plašākai informācijai, lai tās varētu veikt padziļinātu personas pārbaudi. Sodurēģistra arhīva datubāzē ziņas par kriminālprocesā attaisnotu personu tiekot glabātas arī ar mērķi sniegt pašai šai personai ziņas, kas tai nepieciešamas savu tiesību realizācijai, piemēram, pensijas noformēšanai, kompensācijas pieprasīšanai, politiski represētās personas statusa iegūšanai, vēsturiskā mantojuma (vēsturisko faktu) saglabāšanai, zinātnisko vai statistisko pētījumu izmantošanai un arhīva funkcijām. Simt gadus garais ziņu glabāšanas termiņš esot izraudzīts tāpēc, ka vēlāk vairs neesot saskatāms ziņu nepieciešamības pamatojums – iespējams, ka persona jau ir mirusi vai arī tās bīstamība sabiedrībai ir ļoti maz ticama.

Secinājumu daļa

10. Satversmes 96. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā ietilpst personas tiesības uz savu datu aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 13. punktu*).

Personas dati ir jebkura informācija par identificētu vai identificējamu fizisko personu. Šādi dati ir gan personas vārds un uzvārds, gan arī jebkura cita informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu. Identificējama fiziskā persona ir tāda persona, kuru var tieši vai netieši identificēt, jo īpaši atsaucoties uz identifikatoru, piemēram, minētās personas vārdu, uzvārdu, identifikācijas numuru, atrašanās vietas datiem, tiešsaistes identifikatoru vai vienu vai vairākiem minētajai fiziskajai personai raksturīgiem fiziskās, fizioloģiskās, ģenētiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem.

Tiesības uz personas datu aizsardzību nodrošina, veicot dažādas darbības ar personas datiem, tostarp iegūstot, apstrādājot un glabājot personas fizisko un sociālo identitāti raksturojošus datus (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 15.1. punktu, 2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-30-01 11.2. punktu un 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 15.1. punktu*).

Tātad tiesības uz personas datu aizsardzību attiecas uz dažādām dzīves jomām – arī personas datu iegūšanu, apstrādi un glabāšanu kriminālprocesa ietvaros. Šādas tiesības saglabājas arī pēc kriminālprocesa pabeigšanas vai izbeigšanas.

Tādējādi Satversmes 96. pants aizsargā personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību gan kriminālprocesa laikā, gan pēc tā pabeigšanas vai izbeigšanas.

11. Apstrīdētā norma nosaka, cik ilgi ziņas glabājamās Sodu reģistra arhīva datubāzē. Saskaņā ar apstrīdēto normu Sodu reģistra arhīva datubāzē glabā ziņas par attaisnoto personu gadu pēc tam, kad no Fizisko personu reģistra saņemtas ziņas par personas nāvi, bet ne ilgāk kā 100 gadus pēc personas dzimšanas.

Saskaņā ar Sodu reģistra likuma 22. panta otro daļu Sodu reģistra arhīva datubāzē ziņas par attaisnoto personu nonāk, tās pārvietojot no Sodu reģistra aktuālās datubāzes tad, ja persona zaudē apsūdzētās personas statusu. Persona zaudē apsūdzētās personas statusu un iegūst attaisnotās personas statusu ar attaisnojošu tiesas spriedumu. Kriminālprocesa likuma 519. pants noteic, ka tiesa taisa attaisnojošu spriedumu, ja: 1) nav noticis noziedzīgs nodarījums vai apsūdzētā izdarītajā nodarījumā nav noziedzīga nodarījuma sastāva; 2) apsūdzētā piedalīšanās noziedzīgā nodarījumā nav pierādīta.

Saskaņā ar Sodu reģistra likuma 7. pantu Sodu reģistra aktuālajā datubāzē iekļauj ziņas par apsūdzēto personu, piemēram, tās vārdu un uzvārdu, tēva vārdu, personas kodu, dzimumu, valstisko piederību, dzīvesvietu, kā arī ziņas par kriminālprocesu, piemēram, noziedzīga nodarījuma juridisko kvalifikāciju, personas aizturēšanu, atzīšanu par aizdomās turēto, personai piemērotajiem drošības līdzekļiem, kriminālprocesa virzību pirmstiesas procesā un tiesā un taisītajiem nolēmumiem. Pēc attaisnojoša tiesas sprieduma spēkā stāšanās šādas ziņas ir uzskatāmas par attaisnotas personas datiem, bet šo datu apstrāde un glabāšana, kā arī nodošana glabāšanā Sodu reģistra arhīva datubāzē un vēlāka izpaušana – par identificējamās kriminālprocesā attaisnotas personas datu apstrādi.

Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo attaisnotās personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

12. Lai izvērtētu Satversmes 96. pantā ietverto pamattiesību ierobežojuma satversmību, Satversmes tiesai jānoskaidro, vai:

- 1) ierobežojums ir noteikts ar likumu;
- 2) ierobežojumam ir leģitīms mērķis;

3) ierobežojums ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 16. punktu*).

13. Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, Satversmes tiesa pārbauda, vai likums ir:

- 1) pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 17. punktu*).

Apstrīdētā norma iekļauta Sodu reģistra likumā. Attiecīgo likumprojektu saskaņā ar Satversmes 65. pantu iesniedzis Ministru kabinets. Likumprojekts Saeimā izskatīts trijos lasījumos (*sk. ziņas par likumprojektu Nr. 641/Lp11 „Sodu reģistra likums”*. Pieejams: *saeima.lv*). Likums pieņemts 2013. gada 10. oktobrī. Saskaņā ar Satversmes 69. pantu likums ir izsludināts (*sk. oficiālo izdevumu „Latvijas Vēstnesis” Nr. 211, 2013. gada 29. oktobris*). Likums stājās spēkā tajā noteiktajā termiņā – 2014. gada 1. janvārī.

Tādējādi apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejama atbilstoši Satversmes prasībām. Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir formulēta skaidri.

Satversmes tiesa no tiesiskas valsts pamatprincipa ir atvasinājusi labas likumdošanas principu un secinājusi, ka arī tas ievērojams pamattiesību ierobežojuma noteikšanas procesā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 15. punktu*). Šajā kontekstā, ievērojot Latvijas saistības, kas izriet no Līguma par Eiropas Savienību, Satversmes tiesa secinājusi, ka likumdevēja pienākums ir nodrošināt Latvijas tiesību sistēmas harmonizāciju ar Eiropas Savienības tiesībām, savlaicīgi un kvalitatīvi nacionālajā tiesību sistēmā pārņemot ieviešamās Eiropas Savienības tiesības un nodrošinot to, ka tiek izvērtēta nacionālā regulējuma atbilstība Eiropas Savienības tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.4.1. punktu un 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 13.2. punktu*).

Kā norādīts apstrīdēto normu ietverošā 2013. gada 10. oktobra Sodū reģistra likuma projekta anotācijā, likumprojekts izstrādāts, lai tuvinātu dalībvalstu tiesību aktus saistībā ar policijas un tiesu sadarbību krimināllietās un pārņemtu Latvijas tiesībās Eiropas Savienības Padomes 2009. gada 26. februāra pamatlēmuma 2009/315/TI par organizatoriskiem pasākumiem un saturu no sodāmības reģistra iegūtas informācijas apmaiņai starp dalībvalstīm normas. Anotācijā arī norādīts, ka likumprojekts uzskatāms par saskaņotu arī ar tobrīd spēkā bijušo Fizisko personu datu aizsardzības likumu (*sk. likumprojekta Nr. 641/Lp11 „Sodu reģistra likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) I sadaļas 2. punktu un V sadaļu. Pieejams: saeima.lv*).

Apstrīdētās normas izstrādes materiālos nav tieši norādīts, ka tās pieņemšanas laikā īpaša uzmanība būtu tikusi pievērsta tām Eiropas Savienības tiesību normām, kas konkrētajā brīdī regulēja personas datu apstrādi. Pēc Vispārīgās datu aizsardzības regulas un Policijas direktīvas pieņemšanas un spēkā stāšanās apstrīdētajā normā nekādi grozījumi nav izdarīti. Policijas direktīva ieviesta ar likumu „Par fizisko personu datu apstrādi kriminālprocesā un administratīvā pārkāpuma procesā”, savukārt personas datu apstrādes pamatprincipi nacionālajā tiesību sistēmā var tikt integrēti arī bez tiešām atsaucēm uz Eiropas Savienības tiesībām. Tādēļ tas, vai apstrīdētās normas atbilstības Eiropas Savienības tiesību normām pārbaudes detalizācijas trūkuma dēļ ir radies nepieļaujams personas pamattiesību aizskārums, noskaidrojams, izvērtējot apstrīdētās normas ietekmi pēc būtības.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

14. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojumu var noteikt svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 18. punktu*).

Arī personas datu apstrādes gadījumā ievērojams pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis. Policijas direktīvas 4. pants noteic, ka viens no personas datu apstrādes pamatprincipiem ir personas datu vākšana konkrētos, skaidros un leģitīmos

nolūkos un personas datu glabāšana ne ilgāk, kā tas nepieciešams tiem nolūkiem, kādos tos apstrādā. Saskaņā ar Policijas direktīvas 8. panta 2. punktu dalībvalsts tiesībās, ar ko regulē personas datu apstrādi Policijas direktīvas darbības jomā, būtu jāprecizē vismaz apstrādes mērķi, apstrādājami personas dati un apstrādes nolūki.

14.1. Saskaņā ar Sodū reģistra likuma 1. pantu Sodū reģistrs vispār nodrošina vienotu uzskaiti par noziedzīgus nodarījumus un administratīvos pārkāpumus izdarījušām personām, lai veicinātu šo nodarījumu un pārkāpumu novēršanu un atklāšanu, kā arī par tiem personai noteiktā soda izpildes un tiesību ierobežojumu kontroli. Proti, Sodū reģistra aktuālā datubāze veidota, lai veicinātu šo nodarījumu un pārkāpumu novēršanu un atklāšanu, kā arī par tiem personai noteiktā soda izpildes un tiesību ierobežojumu kontroli. Sodū reģistra likuma II nodaļā noteikti arī apstrādājami personas dati.

Sodū reģistra likuma 22. panta otrajā daļā norādīti gadījumi, kad ziņas no reģistra aktuālās datubāzes pārvieto uz reģistra arhīva datubāzi, jo zudis ziņu glabāšanas pamatojums vai beidzies to glabāšanas termiņš. Tādējādi mērķi, kuru dēļ personas dati tiek glabāti Sodū reģistra arhīva datubāzē, atšķiras no mērķiem, kuru dēļ šie dati tiek glabāti Sodū reģistra aktuālajā datubāzē.

Sodū reģistra likuma tekstā nav noteikts, kādu mērķu dēļ arī attaisnotas personas datus turpina apstrādāt un glabāt Sodū reģistra arhīva datubāzē. Saeima atbildes rakstā Satversmes tiesai norāda, ka attaisnotas personas datu glabāšanas nolūks ir arhivēšana sabiedrības vajadzībām un paša datu subjekta tiesību nodrošināšanai.

14.2. Vispār arhīvu uzturēšana ir sabiedrības interesēs. Arhīvi nodrošina autentisku, ticamu un pieejamu nacionālā dokumentārā mantojuma veidošanu, uzkrāšanu, izvērtēšanu, saglabāšanu, pieejamību un izmantošanu (*sk. arī Arhīvu likuma 2. pantu*). Dokumenti ar arhīvisko vērtību, kuriem arhīvā tiek piešķirts konteksts un struktūra, palīdz izprast vēstures notikumus un to savstarpējo kopsakarību un kalpo kā attiecīgu secinājumu pierādījumi. Likumdevējam un izpildvarai ir pienākums citstarp šādā veidā – ar patiesas informācijas glabāšanu un kategorizēšanu – aizsargāt demokrātiskas valsts iekārtas eksistenci un valstiskās identitātes kontinuitāti. Arhīvi ir būtiski arī individuālā līmenī – noteiktu interešu

labad konkrētam personu lokam ir tiesības iepazīties ar tajos glabāto informāciju, kā arī to izmantot par pierādījumu noteiktiem, piemēram, ar savu izcelsmi vai dzimtas vēsturi saistītiem faktiem vai arī izmantot zinātniskiem nolūkiem.

Tādējādi vispār arhīvu izveide un uzturēšana var būt datu apstrādes nolūks, kas saistīts ar demokrātiskas tiesiskas valsts ilgtspēju un citu personu tiesību aizsardzību.

14.3. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 655. panta pirmo daļu atjaunot kriminālprocesu, kurā ir spēkā stājies attaisnojošs tiesas spriedums, var sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem. Tāpat, ievērojot Kriminālprocesa likuma 662. panta pirmo daļu, spēkā stājušos attaisnojošu tiesas nolēmumu var izskatīt no jauna, ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā vai tiesa iepriekš nav atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību, atsevišķu likuma normu būtisku pārkāpumu dēļ.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka sabiedrības drošības aizsardzība kā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir saistāma ar demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību un tiek atzīta par pieļaujamu galvenokārt tādos gadījumos, kad tiek skarti jautājumi par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumiem. Šādā gadījumā jākonstatē objektīvi pastāvoša vai potenciāli iespējama saikne starp konkrēta tiesiskā regulējuma pieņemšanu un sabiedrības drošības stiprināšanu, drošības apdraudējuma novēršanu vai mazināšanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-24-01 13. punktu*). Arī kriminālprocesa efektīva norise ir saistāma ar sabiedrības drošības stiprināšanu. Konkrētāk – kriminālprocesa ietvaros jāatklāj noziedzīgi nodarījumi, ātri un pilnīgi jānoskaidro vainīgie un jānodrošina tiesību normu pareiza piemērošana, lai katra persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiktu taisnīgi sodīta, savukārt neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 14. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2021-38-01 14.1. punktu*).

Tādējādi Sodu reģistra arhīva datubāzē esošās ziņas par attaisnotu personu var būt nepieciešamas tam, lai minētajos gadījumos nodrošinātu tālāku kriminālprocesuālo darbību norisi un attiecīgi aizsargātu sabiedrības drošību.

14.4. Tāpat Saeima norāda, ka attaisnotas personas dati tiek glabāti Sodu reģistra arhīva datubāzē, lai nodrošinātu paša datu subjekta tiesības, piemēram,

iespēju saņemt no valsts uzturētas informācijas sistēmas oficiālu un ticamu apliecinājumu par tās attaisnošanu konkrētajā kriminālprocesā, proti, datu apstrādes legitīmais mērķis esot pašas personas tiesības un legitīmās intereses.

Satversmes 92. panta trešais teikums noteic, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā personai ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Saskaņā ar Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma 4. panta pirmo daļu fiziskajai personai ir tiesības uz kaitējuma atlīdzinājumu, ja spēkā stāties attaisnojošs tiesas spriedums, ar kuru persona atzīta par nevainīgu un attaisnota visās pret to celtajās apsūdzībās. Lai privātpersona saņemtu atlīdzinājumu par kriminālprocesā nodarīto kaitējumu, tai jāiesniedz attiecīgs iesniegums un jāpievieno prasījumu pamatojošie dokumenti, kurus persona var iegūt arī no Sodu reģistra. Ziņas par attiecīgā kriminālprocesa norisi atlīdzinājuma noteikšanas procesā var iegūt arī pati iestāde.

Cilvēktiesību aizsardzība ir jebkuras demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtība un neatņemama sastāvdaļa (*sal. sk. Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10.6. punktu*). Tas nozīmē, ka arī tiesību uz atbilstīgu atlīdzinājumu par nepamatotu tiesību aizskārums praktiska nodrošināšana ir saistīta ar demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.

No visa iepriekš minētā secināms, ka attaisnotas personas datu apstrāde Sodu reģistra arhīva datubāzē var būt nepieciešama sabiedrības drošības aizsardzībai, kā arī pašas attaisnotās personas tiesību aizsardzībai.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma legitīmie mērķi ir demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu personu tiesību aizsardzība.

15. Saeima norādījusi arī uz to, ka datu apstrāde tiek veikta tiesībaizsardzības iestāžu darbības nodrošināšanas nolūkos. Valsts policija sniegusi informāciju, ka tiesībaizsardzības iestādes Sodu reģistra arhīva datubāzē esošos datus par kriminālprocesā attaisnotu personu izmanto, lai, piemēram, lemtu jautājumu par drošības līdzekļa piemērošanu, nākotnē izvirzītu versijas par notikumā iesaistītajām

personām, noskaidrotu saikni ar noziedzīgo vidi, sniegtu informāciju par personas reputāciju vai veiktu personas datu padziļinātu pārbaudi operatīvās darbības ietvaros.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka vispār noziedzības novēršana un noziedzīgu nodarījumu atklāšana ir leģitīmi mērķi, kas attaisno sensitīvu personas datu uzglabāšanu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 30562/04 u. c., 100. punktu un 2013. gada 4. jūnija lēmuma lietā „Peruzzo and Martens v. Germany”, pieteikums Nr. 7841/08 u. c., 40. punktu*). Tomēr izskatāmās lietas kontekstā jāievēro, ka Sodū reģistra arhīva datubāzē tiek apstrādāti attaisnotas personas dati.

15.1. Satversmes 92. panta otrais teikums noteic, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Proti, šajā teikumā ir ietverts nevainīguma prezumpcijas princips.

Nevainīguma prezumpcija aizsargā personu, lai tā netiktu atzīta par vainīgu, kamēr tās vaina nav pierādīta saskaņā ar likumu. It īpaši šis princips ir saistošs kriminālprocesa virzītājiem: izmeklētājam, prokuroram, tiesnesim (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2021. gada 22. aprīļa sprieduma lietā „Avaz Zeynalov v. Azerbaijan”, pieteikums Nr. 37816/12 u. c., 69. punktu*). Tāpat nevainīguma prezumpcija aizsargā personas, kuras ir attaisnotas vai kuru vaina kriminālprocesā nav konstatēta, no iespējamības, ka valsts amatpersonas un varas iestādes pret šīm personām varētu izturēties tā, it kā tās būtu bijušas vainīgas (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2013. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Allen v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 25424/09, 94. punktu*). Kā uzsvērusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, pēc kriminālprocesa beigām ir ietekmēta arī personas reputācija un veids, kādā šo personu uztver sabiedrība, un šajā kontekstā nevainīguma prezumpcija mijiedarbojas ar personas tiesībām uz privātumu (*sal. sk. turpat 103. punktu*). Īpaša nozīme ir stigmatizācijas riskam, kas izriet no tā, ka pret personām, kuras nav notiesātas par kādu noziedzīgu nodarījumu un kurām ir tiesības uz nevainīguma prezumpciju, tiek piemērota tāda pati attieksme kā pret notiesātām personām (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 21. marta sprieduma lietā „Rushiti v. Austria”, pieteikums Nr. 28389/95, 31. punktu*). Līdz ar to šajā ziņā

nevainīguma prezumpcija aptver arī laiku pēc kriminālprocesa beigām, lai nodrošinātu to, ka attiecībā uz jebkuru apsūdzību, kas nav pierādīta, tiek ievērots attiecīgās personas nevainīgums (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2013. gada 12. jūlija sprieduma lietā „Allen v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 25424/09, 103. punktu*).

Nevainīguma prezumpcija pati par sevi neliedz noteikt personai pagaidu ierobežojumus, kas saistīti ar tās reputāciju, ciktāl šādus ierobežojumus pieļauj citas Satversmes normas un tie nav sodoša rakstura (*sal. sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr.2005-22-01 5.3. punktu*). Tāpat nevainīguma prezumpcija neliedz ierobežot personas brīvību, piemērojot apcietinājumu kā drošības līdzekli (*sk. turpat*). Tomēr šādi gadījumi ir saistīti ar situācijām, kad personas vaina vēl nav pierādīta un attiecīgo ierobežojumu noteikšana ir būtiska, lai nodrošinātu tiesisku kriminālprocesa norisi, nevis ar situācijām, kad persona atzīta par nevainīgu un attiecīgi ir tādā pašā stāvoklī kā jebkura persona, pret kuru nav uzsākts kriminālprocess.

15.2. Konkrētajā gadījumā attaisnotu, tātad nevainīgu personu dati tiek apstrādāti vienotā sistēmā ar to personu datiem, kuras ir atzītas par vainīgām, turklāt tiek apstrādāti tikpat ilgi. Šādu attieksmi iespējams pamatot tikai ar īpaši svarīgiem iemesliem, kas paši par sevi nav saistīti ar personas vainu vai nevainīgumu, proti, ir objektīvi. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka personas privāto datu glabāšanu pašu par sevi un automātiski nevar pielīdzināt aizdomu par vainīgumu izteikšanai, tomēr šādas apstrādes ietekmi pastiprina tas, ka attaisnotas personas dati tiek glabāti tādā pašā veidā kā notiesāto personu dati (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 30562/04 u. c., 122. punktu*).

Līdzīgi secinājumi izriet arī no datu apstrādes pamatprincipiem. Policijas direktīva paredz, ka jebkurai personas datu apstrādei ir jābūt likumīgai, godprātīgai un pārredzamai attiecībā uz konkrētajām fiziskajām personām un jātiek īstenotai tikai konkrētos likumā paredzētos nolūkos (*sk. Policijas direktīvas preambulas 26. apsvērumu*). Personas dati būtu jāvāc konkrētos, skaidros un legītīmos nolūkos, un tie nebūtu jāapstrādā nolūkos, kas nav saderīgi ar mērķi novērst, izmeklēt, atklāt

noziedzīgus nodarījumus vai saukt pie atbildības par tiem, vai izpildīt kriminālsodus, tostarp pasargāt no sabiedriskās drošības apdraudējumiem un tos novērst. Ja personas datus apstrādā tas pats vai cits pārzinis nolūkā, ko aptver Policijas direktīvas darbības joma un kas nav tas nolūks, kādā dati tika vākti, tad šādai apstrādei vajadzētu būt atļautai ar noteikumu, ka tā ir atļauta saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktu noteikumiem un ir nepieciešama un samērīga ar minēto citu nolūku (*sk. Policijas direktīvas preambulas 29. apsvērumu un 4. pantu*). Šāda apstrāde, ko veic tas pats vai cits pārzinis, var ietvert datu arhivēšanu sabiedrības interesēs, izmantošanu zinātniskiem, statistikas vai vēsturiskiem mērķiem, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem, vai izpildītu kriminālsodus, tostarp lai pasargātu no sabiedriskās drošības apdraudējumiem un tos novērstu, ņemot vērā atbilstošas garantijas attiecībā uz datu subjektu tiesībām un brīvībām (*sk. Policijas direktīvas 4. pantu*). Tas nozīmē, ka personas datu apstrāde ir pieļaujama konkrētu tiesībaizsardzības mērķu labad, bet pēc šo mērķu sasniegšanas datu turpmāka apstrāde ir iespējama tikai tad, ja pastāv cits apstrādes nolūks. Proti, attieksme pret personu, kas ir atzīta par nevainīgu, nevar būt tieši tāda pati, kāda tā bija pirms attiecīgā nolēmuma pieņemšanas.

Sodāmība ir noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas notiesāšanas vai soda noteikšanas juridiskās sekas, kas ir spēkā tiesas spriedumā vai prokurora priekšrakstā par sodu noteiktajā soda izciešanas laikā, kā arī pēc tam līdz sodāmības dzēšanai vai noņemšanai likumā noteiktajā kārtībā. No sodāmības fakta personai var izrietēt noteikti ierobežojumi, piemēram, attiecībā uz darba tiesiskajām attiecībām vai nepieciešamību nodrošināt soda izpildes uzraudzību. Savukārt attaisnota persona ir uzskatāma par nevainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, un attiecīgi tai nav arī sodāmības. Tikai no tā fakta, ka persona ir nevainīga, tiesībaizsardzības iestādes nevar secināt tiesību aizsardzībai nepieciešamus apstākļus.

Papildus tam izskatāmajā lietā būtiska nozīme ir apstrādāto personas datu veidam. Proti, tie nav kriminālprocesa ietvaros ievāktie dati, piemēram, pirkstu nospiedumi, kas varētu būt nozīmīgi turpmākajam tiesībaizsardzības iestāžu darbam (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 30562/04*

u. c., 10. punktu). Informācijas apkopošana un glabāšana Sodu reģistra arhīva datubāzē ir atkarīga no konkrētā kriminālprocesa gaitas.

15.3. No Iekšlietu ministrijas un Valsts policijas viedokļiem izriet, ka Sodu reģistra arhīvā esošie dati tiek izmantoti „pēc iespējas plašākai informācijai personas padziļinātas pārbaudes veikšanai” vai „personas reputācijas pārbaudei”. Proti, dati tiek izmantoti personas individuālajam izvērtējumam darba vai valsts dienesta tiesisko attiecību ietvaros. Tomēr, pirmkārt, šie nav tieši tiesībaizsardzības mērķi. Otrkārt, šāda apstrāde jebkurā gadījumā nav atzīstama par notiekošu uz likuma pamata, proti, tiesību normās nav tieši noteiktas tiesībaizsardzības iestāžu tiesības veikt attaisnotas personas datu apstrādi minētajā veidā. Treškārt, šāda personas datu apstrāde un no tās izrietošu secinājumu izdarīšana vai pat kādu iespēju liegšana faktiski prezumē nevainīgas personas iesaisti noziedzīgā nodarījumā. Tāpat šādas datu izmantošanas pamats tiesību normās nav norādīts un attaisnotās personas ar to nevar rēķināties.

Līdz ar to secināms, ka šāda datu apstrāde netiek veikta tiesībaizsardzības iestāžu darbības nodrošināšanas nolūkā un nav saistāma ar objektīvi konstatējamu sabiedrības drošības apdraudējumu.

Tādējādi iepriekš minētā attaisnotās personas datu apstrāde šajā aspektā neatbilst mērķim – sabiedrības drošības aizsardzība.

16. Noskaidrojot, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa pārbauda:

- 1) vai ierobežojums ir piemērots legītīmā mērķa sasniegšanai;
- 2) vai mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai labums, ko gūst sabiedrība no noteiktā ierobežojuma, ir lielāks par indivīdam nodarīto kaitējumu.

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tajā ietvertais pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 20. punktu*).

17. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 20. punktu*).

17.1. Atbilstoši Arhīvu likumam pirms jebkura dokumenta atzīšanas par arhīva dokumentu tiek izvērtēta tā arhīviskā vērtība jeb dokumenta informatīvais nozīmīgums vai šā dokumenta pierādījuma vērtība. Šāda izvērtēšana notiek atbilstoši likumā noteiktiem kritērijiem, kas citstarp aptver dokumenta spēju atspoguļot publiskās pārvaldes darbības, valsts politikas veidošanu un īstenošanu; dokumenta ilgstošo izmantojamību institūcijas vai privātpersonas pienākumu un tiesību īstenošanai un aizsardzībai; dokumenta vēsturisko, sabiedrisko, kultūras vai zinātnisko un citādu nozīmi (*sk. Arhīvu likuma 8. panta pirmo daļu*). Savukārt Sodu reģistra arhīva datubāzē tiek automātiski iekļauti visi dati, kas iepriekš bijuši iekļauti šā reģistra aktuālajā datubāzē. Proti, notiek automātiska datu pārnese, turklāt reģistra ierakstu veidā, nevis glabājot datu pamatā esošos un tos pierādošos dokumentus. Līdz ar to netiek izvērtēta glabājamās informācijas nozīme arhivēšanas mērķu sasniegšanā. Uz šādu dokumentu arhīviskās vērtības pārbaudes trūkumu norādījusi arī Datu valsts inspekcija.

Arhivēšanas nolūkiem, tostarp statistikas, pētījumu un vēsturisku notikumu atspoguļošanas vajadzībām, ir svarīgi noteiktu laika posmu saglabāt informāciju par kādu pagātnes notikumu neatkarīgi no tā, vai ar šo notikumu saistītā persona vēl ir dzīva. Turpretim apstrīdētā norma personas datu glabāšanu sasaista ar attiecīgās personas dzīvi un paredz to glabāšanu tikai gadu pēc personas nāves.

Šāda datu glabāšanas termiņa dēļ netiek sasniegts datu glabāšanas mērķis – vispārīgiem arhivēšanas nolūkiem –, un attiecīgi apstrīdētā norma šajā aspektā nav piemērota demokrātiskas valsts iekārtas un citu cilvēku tiesību aizsardzības mērķu sasniegšanai.

17.2. Kā jau tika norādīts iepriekš, attaisnojošs tiesas spriedums var tikt pārskatīts Kriminālprocesa likumā minētajos gadījumos. Kriminālprocesa atjaunošanas gadījumā Sodu reģistra arhīva datubāzē iekļautie attaisnotas personas dati tiek pārnesti atpakaļ uz Sodu reģistra aktuālo datubāzi un izmantoti turpmākajā

kriminālprocesa norisē (dokumentēšanā). Arī Ģenerālprokuratūra norādījusi, ka Sodu reģistra arhīva datubāze tiek izmantota šādās situācijās. Līdz ar to attaisnotas personas datu glabāšana noteiktu laiku varētu būt piemērota atjaunota kriminālprocesa norises nodrošināšanai.

Tāpat Sodu reģistra arhīva datubāzē esošie dati par kriminālprocesa norisi personas attaisnošanas gadījumā var tikt izmantoti aizskarto personas tiesību aizsardzībai.

Līdz ar to apstrīdētā norma ir vērsta gan uz sabiedrības drošības aizsardzību, gan uz personas tiesību nodrošināšanu, tādējādi šajā aspektā aizsargājot arī demokrātisku valsts iekārtu.

18. Pārbaudot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa izvērtē, vai leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 19. punktu*).

Satversmes tiesa jau iepriekš secinājusi, ka attaisnotas personas datu glabāšana var būt nepieciešama, lai nodrošinātu kriminālprocesa norisi, ja attaisnojošo spriedumu vai lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu nepieciešams izskatīt no jauna sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem vai sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 656. panta pirmajai daļai attaisnojoša sprieduma vai lēmuma par kriminālprocesa izbeigšanu jauna izskatīšana sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem atļauta tikai likumā noteiktajā kriminālatbildības noilguma termiņa ietvaros un ne vēlāk kā vienu gadu no jaunatklāto apstākļu konstatēšanas dienas. Savukārt kriminālatbildības noilgums atbilstoši Krimināllikuma 56. panta pirmajai daļai pamatā ir divi līdz piecpadsmit gadi no nozieguma izdarīšanas dienas atkarībā no nozieguma smaguma. Ja noziedzīgs nodarījums vērsts pret nepilngadīgas personas tikumību un dzimumneaizskaramību vai ar to nodarīti smagi miesas bojājumi, kas saistīti ar dzimumorgānu kropļošanu vai reproduktīvo spēju zaudējumu, vai cilvēku tirdzniecībā, vai piespiešanā veikt abortu, noilgums iestājas

divdesmit gadus pēc brīža, kad cietusī persona sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu. Tikai kā izņēmumi, kuru gadījumā neiestājas noilgums, ir vērtējami noziegumi, par kuriem saskaņā ar likumu var piespiest mūža ieslodzījumu, un noziegumi pret cilvēci, noziegumi pret mieru, kara noziegumi vai dalība genocīdā.

Tātad jau pēc noteikta termiņa beigām vairāku veidu noziedzīga nodarījuma gadījumā nebūtu iespējama attaisnojoša sprieduma izskatīšana no jauna.

Tomēr apstrīdētā norma paredz, ka dati par attaisnotajām personām tiek glabāti, tos nediferencējot pēc tā, kāds ir bijis sākotnējais noziedzīgais nodarījums. Proti, visos gadījumos attaisnotas personas dati tiek glabāti vienlīdz ilgi, neņemot vērā to, vai noziedzīgajam nodarījumam, kura izdarīšanā persona tikusi attaisnota, jau nav iestājies noilgums, t. i., to, vai attiecīgie dati vēl ir izmantojami noteiktajām vajadzībām. Saskaņā ar apstrīdēto normu pat kriminālpārkāpumu izdarīšanā attaisnotu personu dati tiek glabāti vēl gadu pēc personas nāves. Šādā gadījumā datu apstrāde acīmredzami nav vajadzīga noteiktā mērķa sasniegšanai.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 662. panta pirmajai daļai un 665. panta pirmajai daļai spēkā stājušos nolēmumu sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu, tostarp nelikumīgu tiesas sastāvu vai kāda tiesneša nepiedalīšanos nolēmuma pieņemšanā, var izskatīt no jauna, ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā vai tiesa iepriekš nav atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību. Tomēr šādi gadījumi ir ārkārtīgi reti un būtībā tiem ir izņēmuma raksturs. Vēl jo vairāk – atbilstoši Kriminālprocesa likuma 665. panta pirmajai daļai pieteikuma iesniegšana sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu pēc būtības ir iespējama tikai tad, ja Kriminālprocesa likuma 663. pantā norādītajam subjektam, kas attiecīgo pieteikumu iesniedz, jau ir pieejama informācija par konkrētiem attiecīgajā kriminālprocesā notikušiem pārkāpumiem. Šāda informācija parasti varētu tikt iegūta no konkrētā kriminālprocesa materiāliem vai attiecīgā nolēmuma satura, nevis no Sodu reģistra arhīva datubāzes. Proti, lai iesniegtu pieteikumu par nolēmuma jaunu izskatīšanu sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu, Sodu reģistra arhīva datubāzē glabātā informācija faktiski nav vajadzīga.

Saskaņā ar Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma 4. un 20. pantu persona var prasīt kaitējuma atlīdzināšanu sešu mēnešu laikā no attaisnojoša tiesas sprieduma spēkā stāšanās dienas. Aizskarto personas subjektīvo tiesību aizsardzība pamatā ir atkarīga no pašas personas lēmuma. Persona var izvēlēties arī neīstenot savas tiesības, kā arī pieprasīt savu datu dzēšanu. Tādējādi personai pašai ir tiesības pieņemt lēmumus attiecībā uz saviem datiem pat tad, ja šie lēmumi vēlāk apgrūtinā tās iespējas izmantot savas tiesības. Attiecīgi tad, ja nepastāv cits pamatots datu glabāšanas nolūks, valstij nav pamata glabāt būtisku personas datu apjomu ar tādu atrunu, ka personai šie dati kādā brīdī varētu būt noderīgi. Šāda datu apstrāde var notikt tikai ar personas piekrišanu un attiecīgi vairs nebūtu vērtējama kā pamattiesību ierobežojums.

Sodu reģistra arhīva datubāze nevar būt vienīgais personas datu avots, kas nepieciešams kriminālprocesa atjaunošanai, tiesas nolēmuma izskatīšanai no jauna vai personas tiesību aizsardzībai. Proti, institūcijas, ievērojot personas datu apstrādes principus, pārvalda krimināllietu materiālus arī uz Ministru kabineta 2012. gada 6. novembra noteikumu Nr. 748 „Dokumentu un arhīvu pārvaldības noteikumi” pamata. Citstarp Iekšlietu ministrijas informācijas sistēmā ir uzkrātas ziņas par izbeigtajām krimināllietām, kuras nodotas glabāšanā Iekšlietu ministrijas Informācijas centra arhīvā.

Tas nozīmē, ka iepriekš minēto mērķu sasniegšanai nepieciešamajiem materiāliem, ciktāl tiek ievēroti Satversmes 96. pantā un Eiropas Savienības tiesību normās ietvertie personas datu apstrādes principi, vajadzētu būt pieejamiem, bet attaisnotas personas datu papildu dublēšana un glabāšana Sodu reģistra arhīva datubāzē 100 gadus no personas dzimšanas brīža vai gadu pēc personas nāves nav nepieciešama leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam.

19. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punkts noteic, ka Satversmes tiesas kompetencē ir lemt par citu brīdi, ar kuru apstrīdētā tiesību norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, zaudē spēku. Lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesas procesā līdzsvarojams tiesiskās drošības princips un atsevišķu personu pamattiesības. Tiesai jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 25. punktu*).

Lai pieņemtu personas datu apstrādes pamatprincipos balstītu tiesisko regulējumu, kas pieļautu kriminālprocesā attaisnotas personas datu apstrādi, ja tāda nepieciešama, likumdevējam ir nepieciešams laiks. Savukārt līdz brīdim, kad stāsies spēkā šāds regulējums, minēto datu dzēšanas pieteikumu izvērtēšanas ietvaros vai – attiecīgajos gadījumos – pēc savas iniciatīvas Sodurēģistra arhīva datubāzes pārziņa pienākums ir nodrošināt attaisnotas personas tiesības uz datu dzēšanu, tieši piemērojot Satversmes 92. panta otro teikumu un 96. pantu, kā arī šā sprieduma atziņas. Šā pienākuma izpildē īpaša uzmanība jāpievērš tam, lai būtu saskatāms leģitīms mērķis personas datu apstrādes turpināšanai un lai datu apstrāde joprojām būtu ar to samērīga.

Papildus tam, izskatot uz tiesas pieteikuma pamata ierosinātu lietu, Satversmes tiesai vienmēr ir jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo lietu būs tās spriedumam. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma (akts) zaudē spēku, jāņem vērā, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst personām pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 25. punktu*). Minētā Satversmes tiesas atziņa izskatāmajā lietā ir attiecināma uz tām personām, kuras jau uzsākušas savu tiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem un kurām ir piemērojama

apstrīdētā norma. Uz apstrīdētās normas pamata tiek veikta konkrētu attaisnotu personu datu apstrāde, kā arī atteikta datu dzēšana. Lai aizsargātu to attaisnoto personu pamattiesības, kuras uzsākušas savu tiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, attiecībā uz šīm personām ir nepieciešams apstrīdēto normu atzīt par spēkā neesošu no to pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Sodu reģistra likuma 23. panta 1. punktu, ciktāl tas attiecas uz ziņām par attaisnoto personu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam un spēkā neesošu no 2023. gada 1. jūlija.

2. Attiecībā uz attaisnotām personām, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt Sodu reģistra likuma 23. panta 1. punktu, ciktāl tas attiecas uz ziņām par attaisnoto personu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam un spēkā neesošu no personas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs*

Aldis Laviņš

*Dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu.